

A SZŐKEFALVI EKKLÉZSIA TÖRTÉNETE.

BENCZÉDI GERGELYTŐL.

Egyházunk mult százbeli, szakadatlan üldözésekkel teljes története, nagyobbára még a mi közönségünk előtt is ismeretlen. Ideje az egyes adatokat napfényre hoznunk, hogy így egyetemes egyháztörténetünk hiteles adatokra támaszkodó megírását megkönnyítsük, s az ezekből vonható tanuságot addig is hasznunkra fordítsuk. Ez okból közlöm én is az alábbi adatokat, melyek a t. Rédiger Árpád ur által közlött s szőkefalvi ekklézsiánkra vonatkozó igen érdekes okmányokat némileg kiegészítik. Az itteni templom és más javak elvétele körülményeit eléggé megvilágosítja a következő okmány, mely a Szent-Ábrahámi Mihály püspök által 1741—1758. tartott visit. püspöki jegyzőkönyvébe, az eredeti szövegből iratott bé s így teljesen hiteles.

„Foglaltatott el az Szőkefalvi Unitária Ecclésia kő Temploma két szép harangokkal, Parochialis Pap és Mester házakkal, azokhoz tartozandó és biratott Appertinentiakkal, édes Hazánk törvénye, és Templo-mokról iratott Articulusok ellen potentiose In Anno 1744-nek szintén az főttán Karácson Havának 30-dk napján virradolag. Az midőn is Balástelkén lakó Sz: Iványi Mihály Uram Mlgs Gubernator Haller János Ur eo Excellentiája Jóságai Praefectussa, az Darlaczi és Vidráczegi eo Excellentiájok Gondviselőivel, ugyan az Darlaczi Német kertészszel és 15 vagy 16 oláh Fegyveres Puskásokkal Darlacziakkal és Vidráczegiekkel, titkosan ide Szőkefalvára az ő Excellentiájok udvarában jövéen, és ut supra 30-dik Xbris virradolag az Unitarius akkori Papot és Mestert virradta előtt az udvarban alattomban behivatván és mind az kettőtől az Ozinterem és Templom kulcsait per fraudem meg irt Sz: Iványi Mihály Uram kezeihez vévén, még virradta előtt azon fegyveres oláh Puskásokkal az Czinteremet és Templomot fraudulentur illegitime potentiose elfoglaltatván. Midőn az Unitaria Ecclesia Tagjainak hírek lött volna az dologban, némelyikünk az Haza Törvényes Könyvével, az Occupatoroknak elejekben ügyekezünk volna menni s állani, az midőn szin-

te virradott volna utánnunk csak menten érkezvén, megirt Sz: Iványi Mihály Úram, Radnoti Balog László Urammal, a megirt Darlaczi és Vidraczegi gondviselőkkel és Darlaczi Német kertészel többek is kísérvén eo kglket úgy az Szőkefalvi Unitarius Pap T. Árkosi Ferencz és Mester Szilágyi István Uraimék távolról követvén eo kglket, már az oláh Fegyveres Puskások mind ben lévén az Czinteremben és Templomban horrende kiáltja meg irt Sz: Iványi Úram az Puskásoknak, ne bocsásd, ne bocsásd be, az Puskások az Puskák végeit nekünk tartván, vissza taszigálának az Czinterem ajtóból, nevezetesen én Désfalvi üdösb Belényesi Nika Mihály két jelenlévő fiaimmal edgyütt, másfelől kerülvén és usque ad limites Cimitery menvén, holott is az Haza törvényes könyveit elő vévén s kérdezvén, mi mellett jöttek foglalni, genuine mind azokra, megirt Sz: Iványi Uram nem felelvén, nekem az mellyemen mentémet megkapván s fogván megráza, én pedig iteratis vicibus iteraltam mondván: Tolvajt kiáltok, úgy ereszte el Sz: Iványi Uram. Az több Szőkefalvi Unitária Religion való és jelenlévőket fenyegetvén, azok mind csak szaporán recedálának. Az Papunk pedig csak távolról nézvén az dolgot. Így lön elfoglalása Törvénytelenül Templomunknak. Melyről bona fide Christiana attestalok futuro pro Testimonio kezem írásával és szokott pecsétemmel megerősítvén.

Datum Szőkefalva Dje 7. Xbr. 1747.

Désfalvi üdösb Belényesi Nika Mihály m.p.

(L. S.)

Az erőszakkal így megfosztott szőkefalvi ekklézsia ez ideig virágzó állapotban volt. Ugyanis a Sárosi János itélőmester leányát Ilonát vargyasi Dániel Péter, e jeleseink egyik legjelesebbike, vette volt el, a ki Szőkefalván lakván, nemcsak ezen ekklézsianak, hanem egész egyházunknak egyik legerősebb támasza és legnagyobb jóltevője volt. A Dániel Péter Zsófia nevű leányát*) Gróf Haller János vévén el, Szőkefalvának is ő lett ura, s gubernátor létére, legelsőbb is a legtörvénytelenebb tettel kezdette meg birtoklását. Elképzelhető, mily igazság-szolgáltatásban részesültek hitfeleink oly időben, mikor az ország első tisztviselője ily példával ment elől. Sz. Abrahámi püspökünk, a jogorvoslatnak az unitáriusok előtt akkor nyitva levő egyetlen módjához, a kérelmezéshez folyamodott. A Haller János gubernátorhoz intézett könyörgő levélét is érdekesnek tartom ide iktatni.

*) Ezen kívül még három leánya volt.

Meltosagos Gubernator Uram, keglmes Uram!

Ighen nagy alázatossággal jelentem Excellentiának mint keglmes uramnak: 30. oct. Anni pñenti Excellentiád Prefectussa Sz: Iváni ur, sine ullo Juris Patrii Processu a szőkefalvi unitáriusok Templomát qua autoritate? elfoglalta, és ha jól tudom Excellentiátoknak általatta, azután Beati possidentes.

Holot penigh Sz. Ivani Mihály uramnak se maga, se Excellentiád jussan ahoz szava nem lett volna Primo: mert az Templom reghib az Excellentiátok m. Eleinek Szőkefalvára való bételepedéseknél; minnelötte néhai m. Sárosi János ur egy talpalatni Földet sem birt volna Szőkefalván, már fen állot az unitariusok Temploma, a mellyért is minden ot való Acquisitumoknak Decimáját szabadságha szerent conferalta az unitarius papnak, sub ea conditione, hogy ha valaha successora azon dispositioját változtatná, eo ipso minden ot való acquisituma után levő successioját amittálya, mint ez az magha Testamentumabol constal.

2-do: Az Templom az Erdélyi Törvény szerent az Unitáriusoké nem csak fundatiojára nézve, hanem mlgs. Exmissus Commisariusok kétszeri determinatioja szerént is, midőn A. 1669 az Reformatusok azon Templomhoz vi connumerationis pretensiot formáltak volna; mert ugyan is két versben akkori keglmes fejedelem Apañ Mihálytól exmittaltatván néhai m. commissariusok Hollerkői Haller János Consiliarius Principis, et supremus Comes Thordensis, Osdolai Kun István, supremus Comes Küküllőiensis, et Tabulae Assessor, Cseghezi Thamás supremus Capitaneus Sedis Aranyas, és Seraphin Bálint, Notarius Mediensis judicialiter a templom maradot az Unitarinsoknak és determinaltatot, hogy az Reformatusoknak építessék az unitariusok Temploma helyet közös munkával és kölcséggel más Templom, mely most is ugyan az Reformatusoké; mint ez me h tetszik akkori mlgs commissariatatus Actaiból.

3-tio A Templom és Parochia Unitariusoktól és Reformatusoktól acquiraltatot Fundus; sőt az mostani parochiának egy része az n. mlgs Commissarius urak eligazítások után, az unitarius esperest acquisituma, ugy az mesterségh fundusa is az unitariusok acquisituma.

Melyeket így látván Excellentiád nagy bizadalmam vagyon maghával születet kegyességhe szerént reflectal keglmesen ezen szőkefalvi unitáriusokra, és méltoztatik poronsolni juxta juris naturae dictamen: sum cuique reddi; Juris Canonici Regula: Peccatum non dimitti nisi restituatur ablatum. Excellentiád magha mlgs Hivatalyának, a menyiben summus Justitiae in Transylvania suae Sacrae Regiae Mattis Praeses,

tulajdoni, hogy az ilyen Potentiákat orvosolja; olyan dologh is az, mely dantem non gravat, accipientem juvabit. Excellentiának elég Templomi vadnak, az szőkefalvi unitáriusoknak penigh arra nagy szükséghek vagyon. Magha mlgs személyének is azon Templomnak restitutioja nagy dücsöségheére szolgál azok előtt kik foghják hallani Excellentiád kegyességét, és az igazságnak kiszolgáltatását. És a mint eddigh az egész Haza örvendezet Excellentiád szelid és Bölcs Directiojában, ezután is fogh könyörögni Excellentiád életéért. Az Isten is hoszszu étettel uri Házában s minden dolgaiban való consolatioval megh álgya Excellentiádot, mellyet midőn szivből kívánok maradok“ ¹⁾).

A Sz. Ábrahámí ezen folyamodásában megérintett események teljes megértésére szükséges tudni, hogy 1615-ben azt a törvényt hozták, hogy a mely községben több felekezet s csak egy templom van, mindenik bevett vallásból egy-egy biztos küldetvén ki, ez a commissio a felekezetek megszámlálása után adja a templomot a számosabb tagból állónak, a többieknek pedig, számok és a közös templom aránya szerént, közös erővel és költséggel építsenek új templomot ²⁾.

Nem tudom e törvényt vették-e, s ha igen, mennyiben igénybe a többi felekezetekkel szemben, de hogy az unitáriusokra rögtön alkalmazni kezdték s 166 esztendőn keresztül — legöbbször különös kijátszásokkal vagy teljes elmellőzéssel — folytatták, arra elég szomorú példánk van ³⁾. É törvéynél fogva számláltattak meg a szőkefalviak is 1669 aug. 23 án, midőn a templom, parochia és parochialis jövedelmek az unitáriusoknál hagyattak. Ugyanazon év oct. 4-én újra megjelent a commissio a reformatusok kérésére, még pedig Kun István helyett most a híres buni Bethlen János ⁴⁾, a ki az ily ügyekben nagy szerepet játszott egész életében. A templom most is az unitáriusoknál hagyatott, a reformatusok részére pedig újnak építése végeztetett, a mi egy év alatt közös erővel meg is történt. Ugyanekkor a papi telek felét is „cum omnibus appertinentiis“ a reformatus papnak ítéltek és ki is hasították, de

¹⁾ Az unit. főcons. levéltárában fasc. IV. nro. 4. sz. Ábrahámí saját keze írása datum és aláírás nélkül.

²⁾ Approb. Const. első könyv. I. rész. 1. titul. VII. artic.

³⁾ Bármely templom elvételét előleges legfelsőbb helybenhagyás nélkül II. József császár tiltotta meg, Bécsben 1781. jul. 25-én 1052 udv. sz. a. kiadott s az erdélyi főkormányzék által ugyanazon évi aug. 14-én 5930 sz. a. közzé tett rendeletével.

⁴⁾ Az apja buzgó unitár. volt, de korán elhalván, anyja ref-nak nevelte.

ezt egy szőkefalvi Elekesi Miklós nevű ember megcserélte, más helyet adott a reformatusoknak, a kiszakasztott részt pedig visszaajándékozta az unitáriusoknak oly feltétellel, hogy az unit. esperes is adjon neki Ádámoson egy bizonyos helyet cserébe ¹⁾).

A gubernator emberei által történt elvétel idejét Belényesi dec. 30-ra, Sz. Ábrahám pedig oct. 30-ra teszi. A napra nézve tehát eltérés van, de mivel Belényesi 3 évvel később írta a fennebb közlött bizonyítványt, valószínű, hogy ő tévedt a napra nézve. Az évre nézve nincs semmi kétség, mert a zsin. főtanács 1745-ben dorgálja meg a mestert állomásának a templom elvételekor történt elhagyása miatt²⁾, s ha csakugyan dec. 30-án történt volna az elvétel, a tudósítás erről nem jöhetett volna oly gyorsan fel Kolozsvárra, hogy Sz. Ábrahám még azon évben — „anno praesenti“ — írhatta fennebbi levelét.

Egyébiránt a Sz. Ábrahám kérésére nem hogy a most elvetek visszaadattak volna, ső a Sárosi János által átok alatt testált dézmát is elvették, nemcsak Szőkefalván, hanem Ádámoson is, és kapta azóta a szőkefalvi r. kath. pap. E mellett Szőkefalva a missionarius jezsuiták egyik telepe lett, honnan sorra járták a küllőmegyei unitárius községeket, mindenütt prédikálva, az unitárius vallást nyilvánosan becsmérelve, a templomok erőszakos elfoglalását több helyt megkísértve. Az unitárius papoknak nem volt szabad legkisebb akadályt is gördíteni e nemes foglalkozás elé. Sőt a gubernium még rájuk parancsolt, hogy mindenütt lássák őket jó szívvvel. E térítési munkában s az itteni unitáriusok zaklatásában különösen kitűnt 1764-ben egy Csabánszki József nevű kolozsvári jezsuita ³⁾. Ennek különösen a d. szentmártoni templomra vásott a foga, de itt az esperest szavai szerint az összszegeült nép a czinteremben „jó készüllettel“ várván, nem merte a templomot megtámadni. De a hit ereje erősebb levén az unitáriusoknál a csábítás szavánál, minden mesterkedés dugába dőlt, egyebütt magokat megfészkelni nem tudták. Az igazság érdekében meg kell említenem, hogy az ádámosi papot Rácz Jánost, egy különben részeges civakodó embert sikerült a jezsuitáknak mindjárt kezdetben fényes ígéretekkel átteríteni, a kit magukkal faluról falura hordoztak is, de ezen kívül

¹⁾ Főcons. levéltár. fasc. H. nro. 25.

²⁾ Gen. Prot. 1745. 42. l.

³⁾ Kénosi „Történ. adat gyűjtemény. Kézirat 165—175. l. A kolozsvári Col legium könyvtárában.

egyetlen unitárius lelket sem tudtak megnyerni. Még a mindentől megfosztott szőkefalviak is szilárdul megállottak; míg az elfoglalást fájdalmas szívvel szemlélő derék Belényesi Mihály nekik ismét templomot épített. Erre nézve is álljon itt a hálás emlékü építő nemes áldozata, a mint az 1747-ki püsp. visit. jegyzőkönyvében ¹⁾ le van írva.

„Anno 1747 die 3-tia Decemb. Generalis visitatio celebráltatván az Ádámosi unit. ekleziában, és ott compareálván tkts Dészfalvi idősb Belényesi Nika Mihály uram, tőn ő kglme ilyen declaratiot: Hogy minthogy Szőkefalván az unitáriusok temploma s parochialis házai elvétettek, ő kglme Istenhez való jó indulatjából hajlott arra, hogy maga szőkefalvi nemes curiájának az első részéből s-akasztott, és conferált egy darab fundust az szőkefalvi unitaria Ecclesiának, melyre ő kglme többire maga industriájából s költségével, épített egy fedél alá Templom és Papság házat, ezt pedig ő kglme conferalta in perpetuum az szőkefalvi unitaria Ecclesiának s nem másnak“ stb.

E Belényesi Mihály, valamint utódai is, kolozsvári főiskolánk fenmaradására is számtalanszor meghozták buzgó áldozatukat.

Szőkefalvi papjainkra nyomoruságos napok következtek az elmondott esemény után. A főtanács intézkedéséből az esperesek évenként alamizsnát gyűjtöttek számukra s maguk az igazán apostoli szellemű és türelmű papok is személyesen megkeresték évenként a kolozsvári, tordai, abrudbányai, toroczkói és toroczkó-szt.-györgyi tehetősebb hiveket s csak így lehetett ez ekleziát a mult százban sok mások sorsától, a végpusztulástól megmenteni. A Consistorium a többi tenger sok sérelem mellett a szőkefalvit is számtalanszor beadta a Guberniumhoz, az országgyűléshez, de soha egyik is egyet is meg nem orvosolt.

A mint tudva van, szőkefalvi kicsiny ekleziánknak ma nincs temploma. Az időtől megviselve pár év előtt összeomlott. Azonban reméljük, hogy a buzgóság találni fog eszközöket ismételi felépítésére.

¹⁾. 144. l.